

**ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В
УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ**

Драчук Юрій Захарович,
д.е.н., професор, провідний науковий співробітник, Інститут економіки
промисловості НАН України

Снітко Єлизавета Олександрівна,
к.т.н., доцент, зав.каф.менеджменту
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Monika Jaworska,
PhD, prof. International Personnel Academy, Marshal's Office of the Silesian
Voivodeship (Poland)

Сталінська Олена Вікторівна,
д.е.н., проф., Прикарпатський Національний університет
імені В. Стефаника, Україна

Зеркаль Анастасія Вікторівна,
д.е.н., доцент, професор кафедри маркетингу та логістики, Національний
університет «Запорізька політехніка», Запоріжжя, Україна

Вступ./Introductions. У цей важкий для України військовий період 2022 року обговорюються основні проблеми, що стосуються економіки війни та їхніх практичних аспектів в умовах оборони України від російського вторгнення, та визначаються можливості членів та партнерів Української асоціації розвитку менеджменту та бізнес освіти щодо подальшого вивчення, обміну напрацюваннями та взаємодії з вирішення цих питань, використанням відповідних результатів в навчальному процесі. Наразі керівництво ЄС та лідери окремих країн підтверджують готовність "платити ціну" за підтримку України, адже нині українці захищають спільні європейські цінності свободи та демократії, та й саму Європу.

Як зазначається Кабінетом Міністрів України та спеціалістами ДП "Укрпромзовнішекспертиза", Україні потрібно задіяти якомога більше ресурсів для боротьби з ворогом. Для цього необхідно зберегти економічну стійкість країни. У воєнних протистояннях, подібних теперішньому, стійкість народного господарства надзвичайно важлива, якщо не вирішальна. Але ця війна, на жаль, вже значно вплинула на нашу економіку. Насамперед постраждала промисловість через зупинку підприємств у зонах бойових дій. Найбільше це стосується чорної металургії. Зараз зупинені маріупольські

комбінати ім. Ілліча та "Азовсталь", а також "Запоріжсталь", частково "Арселор Міттал Кривий Ріг". В цій ситуації доцільним є застосування шаблонів заходів воєнної економіки, де передбачаються одночасні дії/зусилля за напрямками: макроекономічна стабільність; підтримка купівельної спроможності/внутрішнього попиту; збереження виробництва/промисловості. Насамперед, розумною буде використання зовнішньою підтримкою. В обставинах війни економічний ресурс західного світу може вирішальним чином за правильною організацією підтримати економіку України. Вже зараз на запит уряду Захід надає допомогу у вигляді фінансування дефіциту бюджету і поповнення золотовалютних резервів. Це життєво важливо і дає можливість зберегти макроекономічну стабільність.

Учені провідних університетів світу засуджують злочинну війну Росії проти України. Офіційну позицію висловлюють наші колеги по всьому світу: Оксфордський університет, Стенфордський університет, Кембриджський університет, Лондонська школа економіки та політичних студій, Федеральна вища технічна школа Цюріха, Пенсільванський університет, Єльська школа права, Принстонський університет, Університет Торонто, Лондонський королівський коледж, Університет Токіо. Європейська Комісія підтримує українські організації у рамках фінансування програми «Горизонт Європа» (Horizon Europe) та проєктів, які уже отримали фінансування. Україна наразі включена у два списки країн програми «Горизонт Європа» – у перелік асоційованих країн, де Україна включена з самого початку програми.

Українцям не потрібне утримування, а потрібна робота на своїй землі і зброя.

Це дуже важливий акцент у теперішній співпраці. Він абсолютно необхідний для врахування помилок минулого, збереження стійкості економіки в умовах війни, а в подальшому її структурної перебудови та відновлення.

В цьому плані необхідно звернутися до питань, що стосуються адаптації до глобальної зміни клімату. А це є процесом пристосування у природних чи людських системах у відповідь на фактичні або очікувані кліматичні впливи, які дозволять знизити їх негативні наслідки та скористатися сприятливими можливостями. У 2015 році в Парижі лідерами держав домовлено обмежити підняття глобальної температури до кінця століття значно нижче 2°C та вжити заходів, щоб обмежити підвищення температури до 1,5°C. Зміна клімату на території України підвищує ризики для стану здоров'я населення, екосистем, водних, лісових ресурсів, сталого функціонування енергетичної інфраструктури та агропромислового комплексу, що може завдати і вже завдає колосальних збитків [1].

Ціль роботи./Aim. Визначення економічних основ екологічного менеджменту промислових підприємств в умовах зміни клімату, напрямів модернізації виробництва й управління до європейського рівня, підвищення ефективності роботи, скорочення впливу на навколишнє середовище.

Матеріали та методи./Materials and methods. Аналітичні літературні дослідження, матеріали громадських обговорень проблем клімату,

директивні матеріали України та Європейського Союзу, світовий досвід екомодернізації.

Результати та обговорення./Results and discussion. Тенденції науково-технічного прогресу та розвиток екологічної свідомості мають сприяти поширенню систем екологічного менеджменту. Вони можуть передбачати виконання окремих управлінських функцій, розподіл повноважень і відповідальності при ефективному управлінні навколишнім природним середовищем та раціоналізацією природокористування. Складовою загальноприйнятих управлінських рішень в екологічному менеджменті передбачається зосередження підприємств на виконанні прийнятих на законодавчому рівні норм та правил та системи мотивації до здійснення екологоорієнтованої діяльності [2]. В Україні при впровадженні системи екологічного менеджменту особливо популярною є Санкт-Гальська модель, за якою підприємство розвивається у довгостроковій перспективі з акцентом на вирішенні інтеграційних завдань. Формування окремих модулів і зв'язків між ними відбувається за правилами загального менеджменту, а центральними елементами структури виступають екологічні програми і стратегії, екологічна культура і екологічно усвідомлена поведінка. В організації, яка постійно пов'язана з екологічною проблематикою, екологічні аспекти стають частиною управління, створюється система екологічного менеджменту. Екологічний менеджмент поширюється, наприклад, на організаційну структуру, планування, розподіл відповідальності та обов'язків, на застосування процедур та використання необхідних для впровадження екологічних заходів і планів ресурсів, на оцінку виконання й коригування рішень менеджменту [3]. Найширшого використання в Україні зазнають такі інструменти екологічного менеджменту як екологічна експертиза та екологічний аудит. Перед кожним відповідальним бізнесом стоїть нагальне питання здійснення екологічної експертизи проектів, яка регламентується Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екологічну експертизу». Екологічна експертиза є одним з найбільш ефективних механізмів, що здатний гарантувати екологічну безпеку, оскільки тут поєднуються незалежність, гласність, соціальна справедливість, забезпечення конституційних прав громадян на безпечні умови життя, на відповідний рівень здоров'я та якість навколишнього природного середовища. Основними завданнями екологічної експертизи є визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності; організація комплексної, науково обґрунтованої оцінки об'єктів; встановлення відповідності об'єктів вимогам екологічного законодавства, будівельних норм і правил; оцінка впливу діяльності об'єктів на стан навколишнього природного середовища та якість природних ресурсів; оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків [4].

Сучасний стан застосування систем екологічного менеджменту в Україні є недостатнім, повинен бути доповненим державним екологічним

контролем, тому що саме у такому випадку може стати основою до вирішення проблеми підвищення якості продукції, забезпечення охорони праці та навколишнього природного середовища, підвищення ефективності менеджменту якості та загальної системи управління. Активізація зусиль щодо організації функціонування системи екологічного менеджменту сприятиме підвищенню еколого-економічної ефективності виробництва, досягненню стійких результатів виробничої діяльності, збільшенню мотивації праці, ідентифікує наявні проблеми та ініціює розробку оптимальних варіантів вирішення поставлених завдань для збереження довкілля.

Кліматичні зміни на сьогодні, як відзначається дослідниками [5], є однією із глобальних загроз. Ця загроза ускладнюється непередбачуваністю та зміною погодних умов, що шкодить сільському господарству і харчовій промисловості, а натомість – інфраструктурі та людській діяльності загалом. Тому світова спільнота загалом намагається надати належну увагу проблемам клімату, зокрема, в межах ООН. Так, у Польщі, в місті Катовіце, з 3 по 14 грудня 2021 року відбулася 24-а Конференція сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Ця Конференція привернула до себе увагу світових ЗМІ, а багатогодинні дебати на тему клімату, які розгорнулися між країнами, відображали, наскільки розділеним є світ у сприйнятті кліматичної загрози. На сьогодні державами-учасниками Конвенції є 197 держав. Головною ціллю Конвенції – є недопущення небезпечного впливу діяльності людини на клімат Землі. Президент Польщі вважає, що його держава вносить свій вклад у екологію, розвиваючи лісове господарство. Анджей Дуда анонсував проведення політики, спрямованої на захист клімату, де основним елементом будуть ліси – в якості поглинача CO₂. Польський уряд представив проект декларації «Just Transition». Декларація передбачає перехід у виробництві електроенергії з вугілля на відновлювані джерела, але з урахуванням інтересів працівників вугільної промисловості. Тобто, усім звільненим працівникам вугільної галузі має бути забезпечена перекваліфікація. Президент Анджей Дуда пояснив необхідність такого «справедливого переходу» тим, що польська економіка повинна перетворитись на «кліматично сприятливу», але не за рахунок громадян.

За Паризькою угодою, Польща мусить суттєво скоротити споживання вугілля – на 20% до 2030 року і на 55% – до 2050 року. Однак Президент Анджей Дуда на кліматичній конференції заявив, що у Польщі немає плану відмовлятися від вугілля.

Дуда наголосив, що вугілля – стратегічний ресурс Польщі, запасів якого вистачить на 200 років, і Польщі важко відмовитись від вугільної складової, оскільки саме вугілля забезпечує енергетичний суверенітет країни.

Президент Польщі вважає, що його держава вносить свій вклад у екологію, розвиваючи лісове господарство. Анджей Дуда анонсував проведення політики, спрямованої на захист клімату, де основним елементом будуть ліси – в якості поглинача CO₂. Польський уряд представив проект декларації «Just Transition».

Декларація передбачає перехід у виробництві електроенергії з вугілля на відновлювані джерела, але з урахуванням інтересів працівників вугільної промисловості. Тобто, усім звільненим працівникам вугільної галузі мусить бути забезпечена перекваліфікація. Президент Анджей Дуда пояснив необхідність такого «справедливого переходу» тим, що польська економіка повинна перетворитись на «кліматично сприятливу», але не за рахунок громадян. Учасники Конференції з питань клімату в польському Катовіце погодили Робочу програму, в якій домовилися про те, як вони будуть виконувати узгоджену в 2015 році Паризьку кліматичну угоду. Одним з ключових компонентів є підвищення прозорості, тобто зміцнення довіри між країнами, і обмін інформацією про реалізацію національних планів в боротьбі зі зміною клімату, в які входить скорочення викидів парникових газів.

Висновки./Conclusions. В підсумку слід зауважити, як відзначається в роботі Олени Белової [6], що сталий стратегічний розвиток підприємства – це різновид соціально-економічного стратегічного розвитку. Цей розвиток здійснюється в гармонії з природним середовищем, тобто сталий стратегічний розвиток передбачає забезпечення та задоволення реальних соціальних потреб без шкоди інтересам майбутніх поколінь з передбаченим застосуванням екологічного та кліматичного менеджменту. При цьому для підприємства необхідно забезпечити економічно стабільний і подальший розвиток завдяки його раціональній господарській діяльності на основі маловідходних і ресурсозберігаючих технологій.

Література:

1. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / [С.П. Іванюта, О. О. Коломієць, О. А. Малиновська, Л. М. Якушенко]; за ред. С. П. Іванюти. – К. : НІСД, 2020. – 110 с.
2. Комаринець С.О., Подольчак Х.С. Перспективи впровадження екологічного менеджменту на підприємствах України. «Актуальні проблеми менеджменту в умовах сучасних викликів» (ІваноФранківськ, 7-8 квітня 2021 року): THEORETICAL AND SCIENCE BASES OF ACTUAL TASKS Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, Івано-Франківськ, 2021. 165 с. С.15-17.
3. Стисло про екологічний менеджмент. Впровадження. Екомаркування. Зелене дос'є. 2021. URL: <https://ecolabeling.wordpress.com>.
4. Декалюк О. В., Стасюк І. В. Впровадження екологічного менеджменту для забезпечення екологічної безпеки підприємства. Вісник Харківського національного університету. Економічні науки. 2010. № 2. Т. 1. С. 235-242. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/2478/1/235-242.pdf>.
5. Іван Дудник, ЕКОЛОГІЧНИЙ МАСКАРАД: ПОЗИЦІЯ ПОЛЬЩІ ЩОДО ЗМІН КЛІМАТУ 19.12.2018 від UIFuture Український інститут майбутнього.

6. Белова О.І. Особливості кліматичного та екологічного менеджменту та маркетингу як основа сталого стратегічного розвитку сучасного підприємства. ВІЗ «Університет економіки та права «КРОК». № 3(63) (2021): Вчені записки Університету